

किंच सुमादेरिन्द्रियाणिश्रांत्यास्वयमेवलीयते समाहितेनतुतानिकूर्मेणांगानीवस्वेच्छयासंक्रियंते एतच्चात्यंतायाससाध्यमित्याह यततइति विपश्चितःशास्त्राचार्योपदेशवतोयततोपिसमाधिसिद्ध्यर्थयतमानस्यापिपुरुषस्यइन्द्रियाणिकर्तृणिमनःप्रतीचिस्थिरीक्रियमाणंकर्मीभूतंहरंतिविषयप्रवणंकुर्वंति यतःप्रमाथीनि यथाबहवश्चोरावनेएकंपुरुषंप्रमथ्यंतस्यवित्तंहरंति एवंइन्द्रियाणियततोमनोहरंति यतःप्रसभमतिशयेनप्रमथनशीलानि ॥ ६० ॥ यद्यप्येवंतथापितानिनिर्णयंतव्यान्येवान्यथास्थितप्रज्ञत्वस्यैवासिद्धेरित्याह तानीति संयम्यवशीकृत्ययुक्तःसंनद्धःमत्परःअहमेवसर्वेषांप्रत्यमात्मापरःकृयादिभ्योबाह्येभ्यो देहेन्द्रियादिभ्यआंतरेभ्यश्चउत्कृष्टःप्रियतमोयस्यसमत्परःसन्नासीत हियस्मात्वशेआज्ञायां शेषंस्पष्टं ॥ ६१ ॥ यदापंचावतिष्ठंतेज्ञानानिमनसासह बुद्धिश्चनविचेष्टितामाहुःपरमांगतिमितिश्रुतौइन्द्रियमनोबुद्धीनानिग्रहेपरमपदप्राप्तिरित्युक्तं तत्रउपसंलतकरणस्थबाह्यान्शब्दादीनगृह्यतोमनोमात्रेणावस्थितस्ययोगिनोमनसोऽनिग्रहेकिंस्यादित्याह ध्यायतइतिद्वाभ्यां विषयान्शब्दादीन्ध्यायतश्चित्तयतःपुंसःपुरुषस्यतेषुशब्दादिषुसंगःसंबंधोजायते बाह्यार्थेभ्योनिगृहीतान्यपिइन्द्रियाणिमनोदोषात्पुनर्बाह्यार्थान्गृह्णंतीत्यर्थः ततःसंगात्कामस्तस्मिन्विषयेऽभिलाषःसंजायते कामात्कुतश्चिद्धेतोःप्रतिहतादभिज्वल

यततोत्यपिकौंतेयपुरुषस्यविपश्चितः ॥ इन्द्रियाणिप्रमाथीनिहरंतिप्रसभंमनः ॥ ६० ॥ तानिसर्वाणिसंयम्ययुक्तआसीतमत्परः ॥ वशेहियस्येन्द्रियाणितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥ ६१ ॥ ध्यायतोविषयान्युंसःसंगस्तेषूपजायते ॥ संगात्संजायतेकामःकामात्क्रोधोभिजायते ॥ ६२ ॥ क्रोधाद्भवतिसंमोहःसंमोहात्स्मृतिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ६३ ॥ रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिन्द्रियैश्चरन् ॥ आत्मवस्यैर्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ॥ ६४ ॥

नात्माक्रोधोभिजायते ॥ ६२ ॥ ततःक्रोधात्संमोहःकार्याकार्यविवेकाभावोभवति ततःस्मृतिविभ्रमःशास्त्रार्थानुसंधानस्यविभ्रंशरूपंचलनंभवति स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशःशास्त्रार्थस्यनिश्चितस्यापितिरोधानंभवति तस्मिंश्चशास्त्रजेपरोक्षज्ञानेपिनष्टेपुरुषोनश्यतिपुरुषार्थायोग्योभवति योहितादृशःसनष्टएवेतिलोकेवदंति ॥ ६३ ॥ ननुविषयानध्यायतोपियोगिनोव्युत्थानेप्रमाणत्वाभाव्यादिन्द्रियाणांविषयेषुसंगोदुष्परिहरस्ततश्चोक्तरीत्यातस्यापिनाशप्रसक्तिरित्याशंक्याह रागद्वेषेति विधेयात्माकिंकरीकृतमनास्तुआत्मवस्यैर्मनोऽधीनैरिन्द्रियैःस्वामिनश्चित्तस्यकिंकरीकृतस्यकामक्रोधहीनत्वात्स्वयमपिरागद्वेषवियुक्तैःविषयान्पथिपतिततृणादीनोदानास्थयाचरन्पश्यन्पिपुमान्तत्रकामाद्यनुदयात्प्रसादंसंकल्पविकल्पपंकलेपप्रक्षालनेनमनसःस्वाच्छ्रयंअधिगच्छति मनसःस्वाच्छ्रयमेवप्रत्यगात्मनःस्वाच्छ्रयंतस्यतदुपसारत्वात् अजितमनस्कमिवजितमनस्कंविषयसंगोनबाधतेऽतोमनोजयोवश्यंकर्तव्यइत्यर्थः ॥ ६४ ॥